

A TÖRTÉNETMONDÁS EREJE

Bordás Győző 1948-ban született a közép-bácskai Verbászon.

Mindkét tényállítás hangsúlyos – mivel ezek alkotják Bordás Győző írói munkásságának két sarokpillérét.

Lássuk először a helyszínt.

A Pallas Lexikon „Téba-Zsuzsok” kötete azt írja róla 1891-ben – akkortájt tehát, amikor a regények felnőtt hősei születhettek, hogy: *„Ő-Verbász – nagyközség Bács-Bodrog vármegye kulai járásában, a Ferenc-csatorna mellett, 4252 német, szerb és rutén lakossal, vasútállomással. Új-Verbász, nagyközség – ez Bordás Győző közelebbi pátriája – 5859 német és magyar lakossal, vasútállomással, posta- és távíróhivatallal, postatakarékpénztárral. Egyike a vármegye legszebb és leggazdagabb községeinek. Lakói a gabonatermesztésen kívül élénk kereskedelmet űznek sertésekkel és fával. Van államilag segélyezett községi algimnáziuma, árvaháza és két olvasóegylete. A Ferenc-csatorna mellett malom van és a csatornaépítő Kiss József síremléke.”*

A regényekben sokat emlegetett cukorgyárról a lexikon még nem tud – mert nem is tudhat –, de egyebek tekintetében ebből a szűkszavú leírásból is felismerhető a regények helyszíne – és még inkább a magyar kisvárosok polgári miliője, amelyben a hősei élnek, s amit közben folyvást újjáteremtenek – amíg tehetik.

Csak hogy akkortájt, amikor Bordás Győző a világra jön, a kisvárost hivatalosan már *Tito-Verbásznak* hívják, és a nevét immár évtizedek óta cirill betűkkel írják, ha mégoly nehezen szokják is az itteniek.

Mert a könyvekben *Ú.*-nak nevezett nagyközség XX. századi történelmében is eljött az a pillanat, amikor bezárult a világ, és lakosai átélték milliók sorsélményének délvidéki, értelmiségi, polgári válfaját – ők történetesen a

hatalomváltás, az impériumváltás formájában, mások és máskor rendszerváltás vagy megszállás változatos formáiban, melyek éppúgy szétdőlték a jól berendezett, otthonos világot, amelyben addig éltek. A szereplők életében megjelenik a *menni vagy maradni* dilemmája – amelyben óhatatlanul felsejlik a vajdasági magyar értelmiség elmúlt évtizedének sorskérdése.

Ebben az értelemben kollektív regények Bordás Győző könyvei: egy közösség életének – aranykorának, és aztán lassú felbomlásának – művészi rekonstrukciója, valódi és áldokumentumokból, de főleg makulátlanul hiteles, plasztikus alakokból, sorsokból. A történetmondás ereje élteti.

Nos, krónikát írni nagy érdem, és egyben kötelessége is minden irodalomnak: kik voltak ezek az emberek? mit akartak az élettől? hogyan éltek? mit reméltek? mit tettek? mit rejtegettek? Bordás Győző tudja a választ ezekre a kérdésekre – márpedig nincsen ennél nagyobb írói tudomány. Ha úgy tetszik, Kosztolányi Szabadjája polgárainak az életét írja tovább, ezt a délvidéki-vajdasági kisvilágot, melyet olyan meghittten ismer, hogy hosszan érlelt, párolt ízeitől összefut az olvasó szájában a nyelv.

Olvashatjuk persze folytatólagos művészregényekként is Bordás Győző könyveit, hiszen a sok szereplőtől csak úgy nyüzsgő kisvárosi színpadon a számos könnyen felismerhető alak között az alig is leplezett Pechán József, a festő – a regénybeli Pichler – a főszereplő: aki a vágyott nagy pálya helyett belekeseredik a kisvárosba: az ő életlehetőségeinek bezárulásában, megaláztatásaiban, kifosztatásában és megtöretésében ábrázolja a vajdasági magyar értelmiség sorsát a regény.

Az igazi főszereplő persze mégiscsak az elbeszélő én, a festőművész felcseperedő kislánya – az ő gyermeki szemszögéből nézve mintegy magától értetődően természetessé válik a nosztalgikusan megidézett boldogabb világ képe. A színeket, illatokat, érzelmeket hozzá a szerző nyilván a saját szemérmesen transzponált gyermekkori élményeiből keveri ki – ettől kapja lírai hitelét ez a szeretetteljesen ábrázolt regényvilág. Olymód ismerjük meg, ahogy ő tapasztalja: érzéki benyomások, illatok, tapintás révén – az olyan szerelmes himnuszokból, mint amiben a mezítláb járó gyermek vall a finoman simogató, selymes bácskai porról, az anyaföldről. Mígnem mind fenyegetőbbé válik ez a világ – mind több benne a *kell*, és egyre kevesebb a *szabad*. Egyre jobban résen kell lenni.

Nem szabadulhatunk attól az érzéstől, hogy nemcsak a gyermeki elbeszélő én lírája önvallomás valójában, hanem a szereplők között szétosztva bár, de mögöttük is Bordás Győző maga húzódik meg. Egy helyütt ki is mondja: „Bovaryné én vagyok.” Mesterien fonja össze a gyermeki elbeszélő én és a lírai, emlékező én szemszögét.

Egyszerre lát múltat és jelent, az élmények kimondatlanul rímelve egymásra, és egymásra fényképeződik a régi kisfiú jelen ideje meg a mai küzdelmek. Ugyanaz a makacs igyekezet táplálja a regényt is – a múlt, az identitás fészkeinek jelképes újjáépítését – mint Bordás Győző egész irodalmi, szerkesztői, könyvkiadói munkásságát. Így válik eggyé élet és mű: Bordás Győző, az író beköltözött a tulajdon regényébe hősnek.

Márai Sándor szellemi hagyatékának ápolására pedig szolgáljon a példa: *Ténta és repesz* című kötete.

BART István